

PHÁP LUẬT VỀ TÀI SẢN SỐ CỦA MỘT SỐ QUỐC GIA TRÊN THẾ GIỚI VÀ BÀI HỌC KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM

NGUYỄN LÊ THÀNH PHÁT

HỒ XUÂN THẮNG

Trường Đại học Công thương Thành phố Hồ Chí Minh

Nhận bài ngày 01/9/2026. Sửa chữa xong 30/9/2026. Duyệt đăng 05/10/2026.

Abstract

The legal status of digital assets, the basis for establishing rights over them, and the appropriate regulatory model remain unsettled in many legal systems. Using doctrinal analysis, functional comparative law, and case studies, this article examines four representative models. The United States regulates digital assets according to the economic substance of transactions and is moving toward specialized legislation; the European Union has codified the field through the Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA); China prohibits decentralized cryptocurrencies while developing the e-CNY and protecting virtual property in civil disputes; and Singapore adopts an activity- and risk-based approach combining licensing with a regulatory sandbox. Comparing these models with Vietnam's 2025 Law on Digital Technology Industry and Government Resolution No. 05/2025/NQ-CP, the article finds that Vietnam has defined digital assets but has not aligned this concept with the Civil Code, lacks a "control" criterion as an alternative to possession, and continues to rely on pilot instruments for investor protection and intermediary supervision. It identifies six lessons for legislative reform: adopting functional definitions, recognizing control as the basis of proprietary rights, institutionalizing pilot frameworks, strengthening oversight of intermediaries, balancing innovation with systemic safety, and aligning domestic law with international standards.

Keywords: Comparative law, crypto-assets, digital assets, digital economy, Vietnam.

1. Đặt vấn đề

Tài sản số đã trở thành một thị trường có quy mô đáng kể; theo Chỉ số chấp nhận tiền mã hóa toàn cầu năm 2025 của Chainalysis, Việt Nam xếp thứ tư thế giới (Ngô Huyền, 2025). Quyết định số 749/QĐ-TTg đặt mục tiêu đưa Việt Nam trở thành quốc gia số, "tiên phong thử nghiệm các công nghệ và mô hình mới" (Thủ tướng Chính phủ, 2020); Nghị quyết số 57-NQ/TW tiếp tục xác định khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số là đột phá quan trọng hàng đầu (Ban Chấp hành Trung ương, 2024). Trên nền tảng đó, Luật Công nghiệp công nghệ số năm 2025 lần đầu định nghĩa tài sản số (Quốc hội, 2025a), Nghị quyết số 05/2025/NQ-CP mở thị trường tài sản mã hóa thí điểm trong 5 năm (Chính phủ, 2025b).

Có định nghĩa chưa có nghĩa là đã có chế độ pháp lý. Trần Văn Tuấn nhận xét luật mới "chỉ luật hoá được khái niệm 'tài sản số'", còn vấn đề tiền số, tiền mã hóa "vẫn còn đang bỏ ngỏ" (Trần Văn Tuấn, 2025). Nghiên cứu trong nước chủ yếu bàn về quản lý thị trường hoặc phân loại tài sản, ít đi vào cấu trúc quyền theo luật tư (Nguyễn Minh Đức, 2026, tr. 63), hoặc chỉ khảo sát một khu vực như Liên minh châu Âu (Đinh Thị Tâm và cộng sự, 2026, tr. 99–103). Trong khi đó, Bộ Nguyên tắc của UNIDROIT năm 2023 và Đạo luật năm 2025 của Vương quốc Anh đã đưa câu hỏi "tài sản số có phải đối tượng của quyền tài sản" vào trung tâm thảo luận (UNIDROIT, 2023; U.K. Parliament, 2025).

Bài viết đặt bốn mô hình quốc gia trên cùng hệ tiêu chí, gắn với pháp luật Việt Nam sau năm 2025, để trả lời ba câu hỏi: các quốc gia tiêu biểu định danh và quản lý tài sản số ra sao; pháp luật Việt Nam đã đi đến đâu và còn thiếu gì; Việt Nam nên tiếp thu kinh nghiệm nào, trong giới hạn nào.

Email: thanhphat.nguyenle1610@gmail.com

2. Phương pháp nghiên cứu

Để trả lời ba câu hỏi nghiên cứu đã nêu, bài viết tiếp cận theo hướng định tính và sử dụng kết hợp nhiều phương pháp nghiên cứu của khoa học pháp lý, bảo đảm tính hệ thống, logic và phù hợp với đặc thù của tài sản số – đối tượng nằm ở giao điểm giữa pháp luật, kinh tế và công nghệ.

Trước hết, bài viết sử dụng phương pháp phân tích – tổng hợp như phương pháp chủ đạo, gắn với phân tích quy phạm đối với nguồn sơ cấp. Trên cơ sở phân tích các quy định pháp luật và quan điểm học thuật trong và ngoài nước, bài viết tổng hợp thành khung lý luận chung về khái niệm, đặc điểm, phân loại tài sản số và các vấn đề pháp lý cốt lõi. Phương pháp này được áp dụng xuyên suốt, đặc biệt khi đánh giá pháp luật của từng quốc gia và của Việt Nam.

Thứ hai, bài viết sử dụng phương pháp so sánh luật học theo hướng chức năng, kết hợp với phương pháp hệ thống hóa. Các hệ thống pháp luật được đặt trên cùng bốn tiêu chí: cách định danh tài sản số; chủ thể và phương thức quản lý; bảo vệ nhà đầu tư và phòng, chống rửa tiền; thái độ đối với đổi mới. Bốn hệ thống nước ngoài được chọn vì trải dài trên phổ chính sách, từ cởi mở có điều kiện đến kiểm soát chặt chẽ. Việc hệ thống hóa theo cùng một bộ tiêu chí giúp làm rõ điểm tương đồng, khác biệt và mối liên hệ giữa các mô hình, từ cơ sở lý luận đến thực trạng pháp luật Việt Nam, qua đó bảo đảm tính nhất quán và chặt chẽ của toàn bộ luận.

Thứ ba, bài viết sử dụng phương pháp nghiên cứu trường hợp để kiểm chứng các nhận định rút ra từ phân tích quy phạm. Một vụ án hình sự liên quan đến Bitcoin được xem xét nhằm làm rõ khoảng cách giữa quy định pháp luật và thực tiễn áp dụng ở Việt Nam.

Cuối cùng, bài viết sử dụng phương pháp suy luận logic để đưa ra các nhận định, đánh giá và kiến nghị. Từ kết quả phân tích, hệ thống hóa và so sánh, các bài học được đề xuất không chỉ dựa trên kinh nghiệm quốc tế mà còn gắn với điều kiện kinh tế – xã hội và hệ thống pháp luật Việt Nam, qua đó xác định những nội dung có thể tiếp thu và giới hạn của việc tiếp thu, bảo đảm tính khả thi khi áp dụng.

Việc kết hợp các phương pháp nêu trên giúp bài viết tiếp cận vấn đề một cách toàn diện, vừa có chiều sâu lý luận, vừa gắn với thực tiễn pháp lý.

3. Nội dung nghiên cứu

3.1. Tài sản số và những vấn đề pháp lý cốt lõi

Theo Nguyên tắc 2(2) của UNIDROIT, tài sản số là “một bản ghi điện tử có khả năng được đặt dưới sự kiểm soát”; Nguyên tắc 3(1) khẳng định tài sản số có thể là đối tượng của quyền tài sản; Nguyên tắc 6 mô tả “kiểm soát” qua ba năng lực: hưởng gần như toàn bộ lợi ích, ngăn người khác hưởng lợi ích ấy và chuyển giao các năng lực đó (UNIDROIT, 2023). Ở Việt Nam, Điều 46 Luật Công nghệ công nghệ số định nghĩa tài sản số là “tài sản theo quy định của Bộ luật Dân sự, được thể hiện dưới dạng dữ liệu số, được tạo lập, phát hành, lưu trữ, chuyển giao và xác thực bởi công nghệ số trên môi trường điện tử”; khoản 2 Điều 47 tách ra tài sản ảo, dùng để trao đổi hoặc đầu tư, và tài sản mã hóa, được xác thực bằng công nghệ mã hóa trong suốt vòng đời, đồng thời loại trừ chứng khoán, dạng số của tiền pháp định và tài sản tài chính khác (Quốc hội, 2025a).

Từ đó có thể nhận diện ba vấn đề cốt lõi. Thứ nhất là định danh: tài sản số thuộc loại nào trong danh mục “vật, tiền, giấy tờ có giá và quyền tài sản” của khoản 1 Điều 105 Bộ luật Dân sự năm 2015 (Quốc hội, 2015a). Thứ hai là căn cứ xác lập và chuyển giao quyền: chế định chiếm hữu tại Điều 179 Bộ luật Dân sự được thiết kế cho vật hữu hình, còn với tài sản mã hóa, ai nắm khóa riêng thì người đó định đoạt được tài sản. Nguyễn Minh Đức đề xuất xem “kiểm soát” là chiếm hữu theo chức năng, đồng thời phân biệt tài sản tự lưu ký, mang tính đối vật, với quyền của người dùng trên sàn lưu ký tập trung, vốn chỉ là quyền yêu cầu đối với bên lưu ký (Nguyễn Minh Đức, 2026, tr. 68–71). Thứ ba là quản lý rủi ro: biến động giá, thao túng thị trường, đổ vỡ của trung gian và rửa tiền xuyên biên giới, những lý do khiến FATF yêu cầu các quốc gia cấp phép hoặc đăng ký và giám sát nhà cung cấp dịch vụ tài sản ảo (FATF, 2021).

3.2. Pháp luật về tài sản số của một số quốc gia

3.2.1. Hoa Kỳ: điều chỉnh theo bản chất kinh tế, chuyển dần sang luật chuyên biệt

Hoa Kỳ trong thời gian dài vận dụng các đạo luật sẵn có theo nguyên tắc bản chất kinh tế quyết định hình thức. Thước đo trung tâm là phép thử *Howey*: giao dịch là hợp đồng đầu tư, tức chứng khoán, khi có việc góp tiền vào một doanh nghiệp chung với kỳ vọng lợi nhuận từ nỗ lực của người khác (Supreme Court of the United States, 1946, tr. 298–299). Báo cáo điều tra về The DAO năm 2017 của Ủy ban Chứng khoán và Giao dịch (SEC) kết luận token của DAO là chứng khoán, nên việc chào bán phải đăng ký theo Mục 5 Đạo luật Chứng khoán năm 1933 hoặc thuộc diện miễn trừ (Securities and Exchange Commission, 2017). Ủy ban Giao dịch Hàng hóa Tương lai (CFTC) từ năm 2015 xác định Bitcoin là hàng hóa (Commodity Futures Trading Commission, 2015); Sở Thuế vụ coi tiền ảo là “tài sản” chứ không phải tiền tệ, nên mỗi lần chuyển nhượng có thể phát sinh lãi hoặc lỗ vốn (Internal Revenue Service, 2014).

Cái giá của sự linh hoạt là tình trạng “quản lý bằng cường chế”, khi ranh giới chứng khoán – hàng hóa thường chỉ rõ sau các vụ kiện; từ năm 2025, luật thành văn bắt đầu xuất hiện. Đạo luật GENIUS ký ngày 18/7/2025 cấp phép cho tổ chức phát hành stablecoin thanh toán, buộc dự trữ tối thiểu 1:1 bằng tiền mặt, tiền gửi, tín phiếu Kho bạc ngắn hạn và tài sản tương đương, cấm trả lãi cho người nắm giữ và xác định stablecoin thanh toán không phải chứng khoán hay hàng hóa (Congressional Research Service, 2026). Dự luật CLARITY về cấu trúc thị trường được Hạ viện thông qua ngày 17/7/2025 nhưng ngày 15/9/2026 không đủ phiếu thủ tục tại Thượng viện; trong khi chờ đợi, tháng 3/2026 SEC ban hành hướng dẫn diễn giải về phân loại tài sản mã hóa với sự đồng thuận của CFTC (FinTech Weekly, 2026). Như vậy, phân loại theo bản chất kinh tế là công cụ hữu hiệu, nhưng khi một phân khúc như stablecoin có khả năng gây rủi ro hệ thống, nhà lập pháp vẫn phải can thiệp bằng đạo luật riêng.

3.2.2. Liên minh châu Âu: pháp điển hóa bằng Quy định MiCA

Quy định (EU) 2023/1114 ngày 31/5/2023 về thị trường tài sản mã hóa (MiCA) áp dụng trực tiếp tại các nước thành viên: phần về token tham chiếu tài sản (ART) và token tiền điện tử (EMT) từ 30/6/2024, toàn văn từ 30/12/2024, giai đoạn chuyển tiếp cho các nhà cung cấp đang hoạt động kết thúc chậm nhất ngày 1/7/2026 (Điều 143, Điều 149). Điểm 5 khoản 1 Điều 3 định nghĩa tài sản mã hóa là dạng biểu hiện số của giá trị hoặc quyền có thể chuyển giao và lưu trữ điện tử bằng công nghệ sổ cái phân tán hoặc tương tự; MiCA chia thành ART, EMT và các tài sản mã hóa khác, loại trừ công cụ tài chính, tiền gửi và tài sản mã hóa độc nhất, không thể thay thế (Điều 2) (European Parliament & Council, 2023a).

Cấu trúc điều chỉnh xoay quanh hai trục. Trục minh bạch phía phát hành: người chào bán phải lập bản cáo bạch tài sản mã hóa (Điều 6) và chịu trách nhiệm bồi thường nếu thông tin sai lệch (Điều 15); EMT chỉ do tổ chức tín dụng hoặc tổ chức tiền điện tử phát hành (Điều 48); token quy mô đáng kể chịu giám sát tăng cường của Cơ quan Ngân hàng châu Âu (Điều 43, Điều 56). Trục giám sát trung gian: nhà cung cấp dịch vụ tài sản mã hóa (CASP) phải được cấp phép (Điều 59), được hoạt động trên toàn EU theo cơ chế “hộ chiếu” (Điều 65), phải hành động trung thực, công bằng, chuyên nghiệp (Điều 66), có vốn tối thiểu 50.000–150.000 euro tùy loại dịch vụ (Điều 67, Phụ lục IV), quản lý xung đột lợi ích (Điều 72), tách biệt tài sản khách hàng (Điều 70, Điều 75); lạm dụng thị trường bị cấm tại Điều 86–92 (European Parliament & Council, 2023a). Quy định (EU) 2023/1113 bổ sung nghĩa vụ truyền kèm thông tin người chuyển và người nhận trong mỗi giao dịch tài sản mã hóa (European Parliament & Council, 2023b). Đỉnh Thị Tâm và cộng sự nhấn mạnh MiCA đặt nặng minh bạch, công khai thông tin, trách nhiệm giải trình và trao cho người nắm giữ ART, EMT quyền yêu cầu hoàn trả bất cứ lúc nào (Đỉnh Thị Tâm và cộng sự, 2026, tr. 100–101). Ưu điểm nổi bật của mô hình EU là tính dự báo; hạn chế là phần lớn tài chính phi tập trung và tài sản không thể thay thế còn nằm ngoài phạm vi điều chỉnh.

3.2.3. Trung Quốc: cấm giao dịch, phát triển tiền số nhà nước, bảo hộ tài sản ảo

Chính sách của Trung Quốc được siết dần: Thông báo năm 2013 coi Bitcoin là “hàng hóa ảo” chứ không phải tiền tệ; Thông cáo năm 2017 cấm huy động vốn qua phát hành token lần đầu (ICO); Thông báo số 237 năm 2021 coi các hoạt động liên quan đến tiền ảo là hoạt động tài chính bất hợp pháp

(Zuo Tianyu, 2025). Cuộc họp liên ngành ngày 28/11/2025 do Ngân hàng Nhân dân Trung Quốc chủ trì khẳng định stablecoin là một dạng tiền ảo, chưa đáp ứng yêu cầu nhận biết khách hàng và phòng, chống rửa tiền (People's Bank of China, 2025). Song song, đồng nhân dân tệ số (e-CNY) được định vị chủ yếu thay thế một phần tiền mặt lưu thông, vận hành theo nguyên tắc “ẩn danh có kiểm soát” (People's Bank of China, 2021). Chuỗi khối được quản lý như dịch vụ thông tin: nhà cung cấp phải xác thực danh tính thật của người dùng (Điều 8) và đăng ký với cơ quan quản lý không gian mạng trong 10 ngày làm việc (Điều 11) (Cyberspace Administration of China, 2019).

Cấm giao dịch không đồng nghĩa với phủ nhận tài sản. Điều 127 Bộ luật Dân sự năm 2020 quy định dữ liệu và tài sản ảo trên mạng được bảo hộ theo luật (National People's Congress, 2020); Tòa án Trung cấp số 1 Thượng Hải năm 2019 và Tòa án Trung cấp số 1 Bắc Kinh năm 2022 đều thừa nhận tiền ảo có thể được bảo hộ như tài sản ảo có giá trị kinh tế, dù sau năm 2021 nhiều hợp đồng đầu tư tiền ảo bị tuyên vô hiệu vì trái trật tự công cộng (Zuo Tianyu, 2025). Mô hình này bảo vệ hiệu quả chủ quyền tiền tệ nhưng đẩy hoạt động ra nước ngoài và thu hẹp không gian đổi mới; điều Việt Nam có thể tham khảo là logic bảo vệ chủ quyền tiền tệ chứ không phải lệnh cấm.

3.2.4. Singapore: điều chỉnh theo hoạt động, dựa trên rủi ro

Singapore không phân loại tài sản mà điều chỉnh hoạt động dịch vụ. Đạo luật Dịch vụ thanh toán năm 2019 định nghĩa “token thanh toán số” (Mục 2) và buộc người cung ứng dịch vụ token thanh toán số có giấy phép tổ chức thanh toán tiêu chuẩn hoặc tổ chức thanh toán lớn tùy quy mô (Mục 6) (Singapore Parliament, 2019). Sau các đổ vỡ của thị trường năm 2022, Cơ quan Tiền tệ Singapore (MAS) siết bảo vệ khách hàng cá nhân: cấm khuyến mại lôi kéo giao dịch, buộc đánh giá nhận thức rủi ro, cấm cấp tín dụng hoặc nhận thẻ tín dụng để mua token, buộc tách biệt tài sản khách hàng (Monetary Authority of Singapore, 2023).

Bổ trợ cho cấp phép là khung thử nghiệm có kiểm soát (sandbox) từ năm 2016: doanh nghiệp được nới một số yêu cầu pháp lý trong thời hạn xác định, trong giới hạn về khách hàng và giá trị giao dịch, kèm phương án bảo vệ khách hàng và kế hoạch rút khỏi thử nghiệm (Monetary Authority of Singapore, 2016). Kinh nghiệm Singapore cho thấy trung lập công nghệ và quản lý dựa trên rủi ro có thể đi cùng sự nghiêm khắc, nếu năng lực giám sát tương xứng.

3.2.5. Nhận xét so sánh

Bảng so sánh bốn mô hình pháp luật về tài sản số

Tiêu chí	Hoa Kỳ	Liên minh châu Âu	Trung Quốc	Singapore
Phương thức điều chỉnh	Vận dụng luật chứng khoán, hàng hóa, thuế; bổ sung luật chuyên biệt	Pháp điển hóa bằng MiCA	Cấm giao dịch tiền ảo; phát triển e-CNY	Điều chỉnh theo hoạt động
Tiêu chí định danh	Bản chất kinh tế (phép thử Howey)	ART, EMT, tài sản mã hóa khác	Tài sản ảo trong luật dân sự	Token thanh toán số
Chủ thể quản lý	SEC, CFTC, cơ quan ngân hàng	Cơ quan quốc gia, ESMA, EBA	Ngân hàng Nhân dân, cơ quan không gian mạng	MAS
Bảo vệ nhà đầu tư, phòng chống rửa tiền	Công bố thông tin, chế tài cường chế	Bản cáo bạch, trách nhiệm bồi thường, tách biệt tài sản	Ngăn chặn từ gốc	Cấp phép, hạn chế bán lẻ
Thái độ với đổi mới	Cởi mở, thiếu ổn định	Cân bằng, dự báo cao	Ưu tiên kiểm soát	Thử nghiệm có kiểm soát

Nguồn: Tác giả tổng hợp từ các văn bản đã dẫn.

Bốn hệ thống khác nhau về công cụ nhưng hội tụ ở ba điểm: không để tài sản số nằm ngoài vòng pháp luật, kể cả Trung Quốc vẫn bảo hộ tài sản ảo trong quan hệ dân sự; trọng tâm điều chỉnh chuyển từ công nghệ sang chủ thể trung gian, nơi tập trung rủi ro cho nhà đầu tư và rủi ro rửa tiền; stablecoin trở thành vùng ưu tiên vì gần trực tiếp với chủ quyền tiền tệ. Cũng cần phân biệt hai tầng điều chỉnh. Tầng luật tư xác định ai có quyền gì đối với tài sản, như Mục 1 Đạo luật Tài sản (Tài sản số...) năm 2025

của Anh khẳng định một vật không bị loại khỏi đối tượng của quyền tài sản chỉ vì nó không phải vật chiếm hữu được hay quyền đòi nợ (U.K. Parliament, 2025); tầng luật công xác định ai được kinh doanh dịch vụ và chịu giám sát thế nào. Khung pháp luật hoàn chỉnh cần cả hai tầng.

3.3. Pháp luật Việt Nam về tài sản số: bước tiến và khoảng trống

Trước năm 2025, pháp luật Việt Nam chủ yếu tiếp cận theo hướng cấm đoán: tiền ảo không phải tiền tệ, không phải phương tiện thanh toán hợp pháp (Ngân hàng Nhà nước Việt Nam, 2017); Quyết định số 1255/QĐ-TTg mới dừng ở việc giao các bộ, ngành nghiên cứu hoàn thiện khung pháp lý (Thủ tướng Chính phủ, 2017). Nền tảng gián tiếp đến từ Điều 8 Luật Giao dịch điện tử năm 2023, theo đó thông tin trong thông điệp dữ liệu không bị phủ nhận giá trị pháp lý chỉ vì được thể hiện dưới dạng thông điệp dữ liệu (Quốc hội, 2023), và Điều 94 Bộ luật Tố tụng dân sự năm 2015 thừa nhận dữ liệu điện tử là nguồn chứng cứ (Quốc hội, 2015b).

Giai đoạn 2025–2026 đánh dấu bước ngoặt. Khoản 1 Điều 48 Luật Công nghiệp công nghệ số xác định phạm vi quản lý gồm tạo lập, phát hành, lưu trữ, chuyển giao, xác lập quyền sở hữu tài sản số và điều kiện kinh doanh dịch vụ tài sản mã hóa; khoản 2 giao Chính phủ quy định chi tiết (Quốc hội, 2025a). Nghị quyết số 05/2025/NQ-CP đặt điều kiện khắt khe: tổ chức cung cấp dịch vụ phải có vốn điều lệ tối thiểu 10.000 tỷ đồng, tối thiểu 65% vốn do cổ đông tổ chức nắm giữ, sở hữu nước ngoài không quá 49%; giao dịch bằng đồng Việt Nam; tài sản mã hóa phát hành phải dựa trên tài sản thực, không phải chứng khoán hay tiền pháp định, và chỉ chào bán cho nhà đầu tư nước ngoài; sáu tháng sau khi có tổ chức đầu tiên được cấp phép, giao dịch ngoài hệ thống được cấp phép bị cấm (Xuân An, 2025). Đến giữa tháng 9/2026 chưa có tổ chức nào được cấp phép (Nam Hải, 2026). Từ 1/7/2026, chuyển nhượng tài sản số chịu thuế thu nhập cá nhân 0,1% trên giá trị từng lần chuyển nhượng theo Luật Thuế thu nhập cá nhân số 109/2025/QH15 (Quốc hội, 2025b; Minh Ngọc, 2026).

Đối chiếu với kinh nghiệm quốc tế, có thể nhận diện bốn khoảng trống. Một là thiếu liên thông với luật dân sự: Điều 46 dẫn chiếu về “tài sản theo quy định của Bộ luật Dân sự”, nhưng Điều 105 vẫn là danh mục đóng; muốn được bảo hộ, tài sản mã hóa phải xếp vào “quyền tài sản” theo Điều 115, dù tài sản gốc chuỗi không phải quyền đòi đối với ai (Nguyễn Minh Đức, 2026, tr. 66–68). Hai là thiếu tiêu chí kiểm soát và cơ chế khôi phục quyền. Vụ cướp 168 Bitcoin, trị giá hơn 37 tỷ đồng, trên cao tốc Thành phố Hồ Chí Minh – Long Thành – Dầu Giây năm 2020 được xử lý về tội cướp tài sản (Trần Lê, 2023a); tại phiên phúc thẩm, tòa nêu rõ pháp luật Việt Nam không chấp nhận Bitcoin là tiền tệ, phương thức thanh toán, nhưng các bị cáo đã quy đổi số Bitcoin cướp được thành đồng Việt Nam (Trần Lê, 2023b). Luật hình sự xử lý được hành vi, nhưng luật dân sự chưa có công cụ xác định ai đang kiểm soát tài sản, khôi phục quyền kiểm soát hay định giá phần chưa thu hồi. Đinh Thị Tâm và cộng sự cũng nhận định tài sản mã hóa trong thực tiễn xét xử chủ yếu được xem là công cụ phạm tội, còn khả năng thu hồi và bồi thường cho nhà đầu tư thường thấp so với thiệt hại; cách tiếp cận chung vẫn thiên về hậu kiểm (Đinh Thị Tâm và cộng sự, 2026, tr. 101–102). Ba là hiệu lực của khung thí điểm: các nghĩa vụ về bản cáo bạch, trách nhiệm bồi thường, tách biệt tài sản và chống thao túng mới nằm ở nghị quyết của Chính phủ, có thời hạn; ngưỡng vốn 10.000 tỷ đồng, cao hơn rất nhiều lần mức của Phụ lục IV MiCA, bảo đảm an toàn nhưng có thể làm chậm việc kéo giao dịch từ sàn nước ngoài về hệ thống được cấp phép. Bốn là áp lực tuân thủ quốc tế: Việt Nam nằm trong danh sách bị FATF giám sát tăng cường từ tháng 6/2023 (FATF, 2023), trong khi tài sản ảo là lĩnh vực FATF đặc biệt chú trọng.

3.4. Bài học kinh nghiệm cho Việt Nam

Thứ nhất, định danh tài sản số theo chức năng và liên thông với Bộ luật Dân sự. Khi sửa đổi Bộ luật Dân sự, có thể bổ sung vào Điều 105 một quy định mở theo hướng Mục 1 Đạo luật năm 2025 của Anh, dẫn chiếu sang Luật Công nghiệp công nghệ số. Ở tầng luật chuyên ngành, nên phân loại theo chức năng như MiCA, kết hợp phép thử bản chất kinh tế của Hoa Kỳ: token mang tính đầu tư vào doanh nghiệp chung thuộc pháp luật chứng khoán; token neo vào tiền pháp định thuộc pháp luật tiền tệ, ngân hàng; phần còn lại thuộc luật về tài sản mã hóa.

Thứ hai, lấy “kiểm soát” làm căn cứ xác lập và chuyển giao quyền. Văn bản hướng dẫn khoản 2 Điều 48 Luật Công nghiệp công nghệ số có thể định nghĩa kiểm soát theo Nguyên tắc 6 của UNIDROIT, phân biệt tự lưu ký với lưu ký tập trung, bổ sung quy tắc bảo vệ người thứ ba ngay tình và chuẩn hóa chứng cứ về kiểm soát, chuỗi chuyển dịch trên sổ cái, như Nguyễn Minh Đức đã kiến nghị (Nguyễn Minh Đức, 2026, tr. 71–72). Khi đó, tòa án có căn cứ buộc hoàn trả hoặc bồi thường đúng đối tượng, thay vì chỉ dựa vào số tiền người phạm tội đã quy đổi.

Thứ ba, chuyển từ thí điểm sang luật chuyên ngành có lộ trình. Kinh nghiệm EU và Hoa Kỳ cho thấy giá trị của một văn bản thống nhất, hiệu lực cao. Kết thúc thí điểm, Việt Nam nên ban hành luật về tài sản mã hóa, luật hóa nghĩa vụ công bố bản cáo bạch và trách nhiệm bồi thường của người phát hành, đồng thời phân tầng giấy phép theo loại dịch vụ và quy mô như giấy phép tiêu chuẩn và giấy phép lớn của Singapore, thay cho một ngưỡng vốn duy nhất.

Thứ tư, đặt trọng tâm vào nhà cung cấp dịch vụ và bảo vệ nhà đầu tư. Các nghĩa vụ của CASP theo MiCA về tách biệt tài sản khách hàng, quản lý xung đột lợi ích, chống lạm dụng thị trường, cùng các biện pháp hạn chế bán lẻ của MAS, phù hợp với một thị trường có tỷ lệ nhà đầu tư cá nhân cao như Việt Nam. Cần bổ sung cơ chế giải quyết tranh chấp chuyên biệt và quỹ bảo vệ nhà đầu tư.

Thứ năm, cân bằng đổi mới với an toàn hệ thống. Nghị định số 94/2025/NĐ-CP đã cho phép thử nghiệm chấm điểm tín dụng, chia sẻ dữ liệu qua giao diện lập trình ứng dụng mở và cho vay ngang hàng trong tối đa 2 năm (Chính phủ, 2025a); Điều 4 Luật Chuyển đổi số năm 2025 ghi nhận cơ chế thử nghiệm có kiểm soát trong chuyển đổi số (Quốc hội, 2025c). Các cơ chế này có thể mở rộng sang token hóa tài sản thực theo mô hình Singapore. Đồng thời, từ kinh nghiệm Trung Quốc và Hoa Kỳ, cần giữ nguyên tắc tài sản mã hóa không phải phương tiện thanh toán; nếu cho phép stablecoin neo theo đồng Việt Nam thì chỉ nên giao cho tổ chức tín dụng với yêu cầu dự trữ đầy đủ.

Thứ sáu, hội nhập chuẩn mực quốc tế và nâng cao năng lực thực thi. Nội luật hóa Khuyến nghị 15 của FATF, nhất là nghĩa vụ truyền thông tin giao dịch như Quy định (EU) 2023/1113, sẽ góp phần quan trọng để sớm ra khỏi danh sách giám sát tăng cường. Song song, cần đào tạo cơ quan tiến hành tố tụng về truy vết chuỗi khối, thiết lập cơ chế phối hợp giữa Bộ Tài chính, Ngân hàng Nhà nước, Bộ Công an và tăng cường cảnh báo rủi ro cho người dân.

4. Kết luận

Không có mô hình duy nhất cho pháp luật về tài sản số; Hoa Kỳ, EU, Trung Quốc và Singapore lựa chọn dựa trên cấu trúc thị trường, năng lực giám sát và ưu tiên về chủ quyền tiền tệ, nhưng đều hội tụ ở việc đưa tài sản số vào vòng pháp luật, lấy trung gian làm trọng tâm giám sát và ưu tiên điều chỉnh stablecoin. Việt Nam đã có bước tiến quan trọng với Luật Công nghiệp công nghệ số, Nghị quyết số 05/2025/NQ-CP và chính sách thuế đối với chuyển nhượng tài sản số, nhưng còn thiếu tầng luật tư về quyền đối với tài sản số, thiếu tiêu chí kiểm soát và một đạo luật chuyên ngành có hiệu lực cao. Sáu bài học nêu trên không nhằm sao chép một mô hình nào mà hướng tới khung pháp luật hai tầng: luật dân sự xác lập và bảo vệ quyền, luật chuyên ngành quản lý thị trường dựa trên rủi ro. Kết quả tổng kết thí điểm đến năm 2030 sẽ là cơ sở để kiểm chứng các đề xuất này.

Tài liệu tham khảo

- Ban Chấp hành Trung ương (2024). *Nghị quyết số 57-NQ/TW ngày 22/12/2024 về đột phá phát triển khoa học, công nghệ, đổi mới sáng tạo và chuyển đổi số quốc gia*.
- Chính phủ (2025a). *Nghị định số 94/2025/NĐ-CP ngày 29/4/2025 quy định về cơ chế thử nghiệm có kiểm soát trong lĩnh vực ngân hàng*.
- Chính phủ (2025b). *Nghị quyết số 05/2025/NQ-CP ngày 09/9/2025 về việc triển khai thí điểm thị trường tài sản mã hóa tại Việt Nam*.
- Commodity Futures Trading Commission (2015). *In the matter of Coinflip, Inc., d/b/a Derivabit, and Francisco Riordan* (CFTC Docket No. 15-29).
- Congressional Research Service (2026). *Stablecoin legislation: An overview of the GENIUS Act of 2025 (P.L. 119-27) (IN12553)*. https://www.everycrsreport.com/files/2026-08-20_IN12553_0b329134f6be0cc12f78017358552f4053d52c5e.html.
- Cyberspace Administration of China (2019). *Blockchain information service management provisions* (区块链信息服务管理规定).
- Đinh Thị Tâm, Hoàng Ngọc Diệp, & Trần Đức An (2026). Một số quy định về tài sản mã hóa của Liên minh châu Âu và đề xuất cho

- Việt Nam. *Tạp chí Quản lý Nhà nước*, (362), 99–103. <https://doi.org/10.59394/qlnn.362.2026.1461>.
- European Parliament & Council of the European Union (2023a). Regulation (EU) 2023/1114 of 31 May 2023 on markets in crypto-assets. *Official Journal of the European Union*, L 150, 40–205.
- European Parliament & Council of the European Union (2023b). Regulation (EU) 2023/1113 of 31 May 2023 on information accompanying transfers of funds and certain crypto-assets. *Official Journal of the European Union*, L 150, 1–39.
- Financial Action Task Force (2021). *Updated guidance for a risk-based approach: Virtual assets and virtual asset service providers*.
- Financial Action Task Force (2023). *Jurisdictions under increased monitoring—June 2023*.
- FinTech Weekly (2026). *CLARITY Act tracker: Status, timeline & what happens next*. <https://www.fintechweekly.com/news/what-is-the-clarity-act-digital-asset-market-structure-explained-2026>.
- Internal Revenue Service (2014). Notice 2014-21. *Internal Revenue Bulletin*, 2014(16).
- Minh Ngọc (2026, 1 tháng 7). Từ hôm nay 1/7, chuyển nhượng tiền mã hóa phải nộp thuế 0,1%. *VietnamFinance*. <https://vietnamfinance.vn/tu-hom-nay-1-7-chuyen-nhuong-tien-ma-hoa-phai-nop-thue-01-d146903.html>.
- Monetary Authority of Singapore (2016). *FinTech regulatory sandbox guidelines*.
- Monetary Authority of Singapore (2023). *MAS publishes regulatory measures for digital payment token services to reduce risk of consumer harm*.
- Nam Hải (2026, 17 tháng 9). Tổ chức tài sản mã hóa đầu tiên dự kiến hoạt động trong năm nay. *TheLEADER*. <https://theleader.vn/to-chuc-tai-san-ma-hoa-dau-tien-du-kiem-hoat-dong-trong-nam-nay-d47678.html>.
- National People's Congress (2020). *Civil Code of the People's Republic of China*.
- Ngân hàng Nhà nước Việt Nam (2017). *Công văn số 5747/NHNN-PC năm 2017 về tiền ảo*.
- Ngô Huyền (2025, 4 tháng 9). Vietnam ranks fourth globally in crypto adoption. *VnEconomy*. <https://en.vneconomy.vn/vietnam-ranks-fourth-globally-in-crypto-adoption.htm>.
- Nguyễn Minh Đức (2026). Đối vật hóa tài sản mã hóa: Khung phân loại và gợi ý áp dụng Bộ luật Dân sự. *Tạp chí Khoa học Đại học Mở Thành phố Hồ Chí Minh – Khoa học Xã hội*, 21(2), 62–74. <https://doi.org/10.46223/HCMCOUJS.soci.vi.21.2.5184.2026>
- People's Bank of China (2021). *Progress of research and development of e-CNY in China* [Sách trắng].
- People's Bank of China (2025). *A joint meeting convened to curb speculations in virtual currency trading*. <https://www.pbc.gov.cn/en/3688110/3688172/5552468/2025121116132332435/index.html>.
- Quốc hội (2015a). *Bộ luật Dân sự số 91/2015/QH13*.
- Quốc hội (2015b). *Bộ luật Tổ tụng dân sự số 92/2015/QH13*.
- Quốc hội (2023). *Luật Giao dịch điện tử số 20/2023/QH15*.
- Quốc hội (2025a). *Luật Công nghiệp công nghệ số số 71/2025/QH15*.
- Quốc hội (2025b). *Luật Thuế thu nhập cá nhân số 109/2025/QH15*.
- Quốc hội (2025c). *Luật Chuyển đổi số số 148/2025/QH15*.
- Securities and Exchange Commission (2017). *Report of investigation pursuant to Section 21(a) of the Securities Exchange Act of 1934: The DAO* (Release No. 81207).
- Singapore Parliament (2019). *Payment Services Act 2019* (Act 2 of 2019).
- Supreme Court of the United States (1946). *SEC v. W. J. Howey Co.*, 328 U.S. 293.
- Thủ tướng Chính phủ (2017). *Quyết định số 1255/QĐ-TTg ngày 21/8/2017 phê duyệt Đề án hoàn thiện khung pháp lý để quản lý, xử lý đối với các loại tài sản ảo, tiền điện tử, tiền ảo*.
- Thủ tướng Chính phủ (2020). *Quyết định số 749/QĐ-TTg ngày 03/6/2020 phê duyệt Chương trình Chuyển đổi số quốc gia đến năm 2025, định hướng đến năm 2030*.
- Trần Lê (2023a, 10 tháng 5). TP. HCM lần đầu xét xử vụ án cướp hơn 37 tỷ đồng tiền số. *VietnamFinance*. <https://vietnamfinance.vn/tp-hcm-lan-dau-xet-xu-vu-an-cuop-hon-37-ty-dong-tien-so-d96009.html>.
- Trần Lê (2023b, 1 tháng 11). Vụ cướp tiền ảo trên cao tốc: Kẻ cầm đầu nhận án chung thân. *VietnamFinance*. <https://vietnamfinance.vn/vu-cuop-tien-ao-tren-cao-toc-ke-cam-dau-nhan-an-chung-than-d102815.html>.
- Trần Văn Tuấn (2025, 17 tháng 6). Khung pháp lý về tài sản số, tiền số, tiền mã hóa: Từ cấm đến luật hóa. *Tạp chí Tòa án nhân dân điện tử*. <https://tapchitoaan.vn/khung-phap-ly-ve-tai-san-so-tien-so-tien-ma-hoa-tu-cam-den-luat-hoa13560.html>.
- U.K. Parliament (2025). *Property (Digital Assets etc) Act 2025*.
- UNIDROIT (2023). *UNIDROIT principles on digital assets and private law*.
- Xuân An (2025, 10 tháng 9). Chính thức thí điểm thị trường tài sản mã hóa tại Việt Nam. *Tạp chí Công Thương*. <https://tapchicongthuong.vn/chinh-thuc-thi-diem-thi-truong-tai-san-ma-hoa-tai-viet-nam-219051.htm>.
- Zuo Tianyu (2025, April 29). Navigating Chinese legal frameworks governing cryptocurrencies. *Mondaq*. <https://www.mondaq.com/article/1612304>.